

Sevda Novruzəliyeva

<https://orcid.org/0009-0007-9535-7794>

Azərbaycan Tibb Universiteti

İradə Əliyeva

<https://orcid.org/0009-0000-9925-7890>

Azərbaycan Tibb Universiteti

10.30546/2518-752X.2.507.075

TANRI ANLAYIŞI DAHİLƏRİN QƏLƏMİNDƏ

Açar sözlər: Tanrı, əzəli, əbədi, yaradıcı, idarə edici, ingiliscə, rusca, azərbaycanca, dahilər, rəy və düşüncələr

Keywords: God, eternal, infinite, creator, ruler, English, Russian, Azerbaijani, geniuses, opinion and thoughts

Ключевые слова: Бог, извечный, бесконечный, творец, правитель, английский, русский, азербайджанский, гении, мнение и мысли

Giriş. Başlanğıc və sonu olmayan, mütləq pak, ölçüyə gəlməz güc, bənzərsiz yaradıcı və idarə edici, düşüncə və ağıl aciz qaldığı harmoniya sərgiləyici, ideal adil, dərk edilməz və duyulmaz olan, ağıl-düşüncə-qəlb-ruhu işıqlandıran olaraq Tanrı istədiyi hər şeyi istədiyi vaxtda və istədiyi formada reallaşdıran uca bir varlıqdır.

Tanrının varlığını təsdiqləyən dahilər, özəlliklə fizika-riyaziyyat-kimya-biologiya kimi elmi sahələrdə ad-san qazanan dahilər çoxdur. Bu dəqiq elmlərin bir ucu dəqiq olan Tanrıya bağlıdır. Xalq arasında belə bir deyim var ki, ailələr qədər Yaradanı tanıyan yoxdur. Bu deyim doğru və düzgündür. Elmi faktlara dayanmayan istənilən dini fakt Yaradan kimlik və necəliyini yetərincə açıq göstərə bilmir. Unutmayaq ki, Qurani-Kərimdə Allahın 99 adından birisi “hər şeyi incəliyinə qədər bilən” anlamında “Əlim” adıdır. Bu kitabda elə yerlər var ki, Yaradanın “bilən” mənasında “Alim” olaraq anılır. Dilimizdə işlək olan “alim” sözü də ərəbcə olub, “bilən” deməkdir.

Pifaqor və Tanrı anlayışı

Dünyaca tanınan qədim yunan filosof və riyaziyyatçısı Pifaqor Tanrının var olmasını, insanın Onun tərəfindən yaradılmasını 25 əsr bundan öncə vurğulamışdır. Bu böyük alimin humanist qənaətinə görə, Tanrı insanı iki işdən ötrü yaratmışdır – bilik əldə etsin; yaşanmış, yaşanan və yaşanacaq proseslər üzərində təfəkkür etsin.

Diqqət edək ki, Pifaqor “düşünmək” demir, “təfəkkür etmək” (müşahidələr üçün dərin-dərin, dönə-dönə düşünmək) deyir. Sitatda latın kökənli “contemplate” bir feil olaraq türkcə “tefəkkür etmək”, rusca “размышлять” anlamına gəldiyi üçün biz də “təfəkkür etmək” feilini seçirik. Demək, bilik insana dayaq durur ki, insan irəliləsin və tərəqqi etsin, təbiətin sirlərini bilərək onlardan yararlanınsın, rahat və komfort bir yaşam yaşasın. Təfəkkür etmək isə insana bu şansı verir ki, insan özünü və dünyanı tanınsın, Yaradanın səbəblərə dayanan sirləri üzərində düşüncələrə dalsın. Göründüyü kimi, insanın qurtuluşu bilikdə və özünü tanımasındadır (1, s.23):

Every man has been made by God in order to acquire knowledge and contemplate.

Hər insan bilik əldə etmək və təfəkkür etmək üçün Tanrı tərəfindən yaradılmışdır.

Mark Siseron və Tanrı anlayışı

Tanrı varlığının necəliyinə aydınlıq gətirən dahilər çoxdur. Onlardan biri 21 əsr öncə Mark Siseron adlı Roma filosofu, natiqi və alimidir. Onun düzgün anlayışına görə, Tanrının varlığı bu ikisindən keçir – fani olan hər hansı bir şeyin qarışımından uzaqdır; ruhsal olandan başqası deyil. Demək, Tanrı fani (öləri) deyil, yalnız və yalnız ruhsal olandır (görünməyə də, hiss edilməyə də, eşidilməyə də, var olan insan ruhu kimidir). Bu dediyimiz Siseronun qələmində belə açıqlanır [2]:

Бога нельзя представить себе иначе, как духовным, свободным от примеси чего-либо тленного. Таков же и человеческий дух.

Tanrı hər hansı fani bir şeyin qarışımından uzaq olub, ruhsal olandan başqa cür təsəvvür edilə bilməz.

Nizami Gəncəvi və Tanrı anlayışı

Xalqımızın dünya ədəbiyyatına bəxş etdiyi Nizami əbədiyaşar şair-filosofdur. Şairin 5 poemasının girişlərində Tanrının hikməti, gücü, qüdrəti, elmi, məntiqi, böyüklük və ululuğu, arxa və dayaq durması, suçluları bağışlaması, düz yolda olanları mükafatlandırması, ədalətli olması, incə-incə işlər görməsi haqda qiymətli fikirlər var. Bütün bu fikirlər Tanrının kimliyinə işıq salan ədəbi notlardır.

“Sirlər xəzinəsi”ndə Tanrının hökmünə dair örnəklərdən [3, s.23-24]:

Fikrin əvvəli və kəlamın sonu olan, qələmlərin boynuna boyunbağı bağlayan, bütün var olanları yaradan, pərdəli fələklərin pərdəsini açan, pərdəli iş görənin sirrini saxlayan, günəşin kəmərinə ləl ilə zinət verən, torpağa həyat donu verən, könül sahiblərinə hikmət göndərən, idrakın hər telinə inci düzən, düşüncənin gözüne işıq gətirən, dünya şahlarına qızıldan tac qoyan, suçluların üzrünü qəbul edən, alimlərin könlündə tədbir qaynağı olan, əzəli və əbədi olan.

“Xosrov və Şirin”ndə Tanrının gücünə dair örnəklərdən [4, s.21-24]:

Qara torpağa sükunət verən, sonsuz fəlayə hərəkət verən, göyləri xəlq edib yaraşıq verən, saysız ulduzlara işıq verən, insan şüuruna hikmət öyrədən, incə xəyallara sənət öyrədən, zülmət gecələri işıqlandıran, günəşli və ayılı bir aləm verən, yeri və göyü saxlayan, bütün ölçülərdən iraq olan, tezlikdən və geclikdən hökmü uzaq olan, qara torpaqdan reyhan yaradan, tək və ulu olan, ölçü götürmədən torpağı ölçən.

“Yeddi gözəl”də Yaradanın ululuğuna dair örnəklərdən [5, s.19-22]:

Hər başlanğıcın ibtidası olan, sonların sonu olan, ulduzlardan gözəl məclis quran, səxa xəzinəsini icad edlən, varlığı yaradan, cahana ruh verən, dünyada misli olmayan, həyata qol-qanad açan, varlığı yoxdan xəlq edən, hər işin sonu olan, yaradılışı kamala yetirən, xəyala işıq saçan, sübhun çıraqını verən, beyində ağıldan çıraq yandıran, heç yerdə olmayıb hər yerdə olan.

“Leyli və Məcnun”da Tanrının əzəmətinə dair örnəklərdən [6, s.27-29]:

Adı ən gözəl başlanğıc olan, adı bağı qapılara açar olan, zahirə və batinə bələd olan, yaradan və öldürən olan, aləmi dolduran və boşaldan, saysız nemətlər yaradan, ağıla mənalar verən, qapısında vəfa olan, xəzinəsi azalmayan.

“İskəndərnamə” (“Şərəfnamə”)də Tanrı böyüklüyünə dair örnəklərdən [7, s.15]:

Dünyaya padişah olan, bilik öyrədən, torpağın köksündə qələm işlədən, ağ-lın gözüni işıqlandıran, doğru yollarda çıraq yandıran, daşların bağına gövhər düzən, buludları yağdıran, hər diyarı insanla bəzədən, işıqlı ürək və təmiz can verən, laməkan olan.

“İskəndərnamə” (“İqbalnamə”)də Tanrının qüdrətinə dair örnəklərdən [8, s.17]:

Əqlə yol göstərən, cahanın nəqşini çəkən, göylərin tavanını quran, bütün varlıqların fəvqində duran, suya naxışlar vuran, bağı qapıları ilk açan, olmuş-olacağı yaradan, hər xəzinəyə açar olan, əslə və zati pak olan.

Nizami öz dövrünün aztronomik biliklərinə yaxşı bələd idi, bu sahədə ərəb-cə, pəhləvicə, yunanca, ibrənicə və farsca kitablar oxumaqla. Bu 5 poemasının ayrı-ayrı yerlərində planetlərə və ulduzlara müraciət edib, onlardan bədii priyom və bədii fiqurlar düzəlmək üçün. Şair təkcə astronomiyaya deyil, dövrünün digər elmi sahələrinə aid kitablar mütaliə edərək, zəngin bilik sahibi olan bir şəxsiyyət olmuşdur. Dəqiq elmlərə dair zəngin biliyi sayəsində ədib “Yeddi gözəl” poemasının girişində bu qərara gəlir ki, bütün elmlər, yerdə və göylərdə olanlar tək və güclü olan Tanrıdan qaynaqlanır. Elə Yaradan ki, dil ilə danışmır, yaradılış sənəti ilə, hünəri ilə danışır. Şair görür ki, Tanrı hər şeyin içində var, çünki bunların içində olmasa idi, onlar var ola bilməzdi, böyüb arta bilməzdilər. Nizami gördü ki, hər şeyin varlığı, dayanışı, böyüməsi, bəhrə verməsi, nəsil artırması, yox olması Ona dayanır [5, s.21]:

İzlədim yolunu səyyarələrin,
Nə ki, elmlər var gizli və dərin
Oxudum, xəbərdar oldum da, vardım,
Varlıqlar sirrini yer-yer axtardım.
Səni tapan kimi yumdum kitabı,
Hamının sənədir gördüm xitabı.
Sənsən, hər varlığın içində Sənsən,
Bütün canlılara həyat verənsən.

Nikolay Kopernik və Tanrı anlayışı

Dünyanın geosentrik sisteminə görə kainat məhduddur, tərənəmiz Yer onun mərkəzində yerləşir, Günəş, Ay, planetlər və ulduzlar Yerin ətrafında fırlanırlar. Qədim Yunanıstanda yaranan bu sistem antik və orta əsr astronomiyasının istinad etdiyi bir təməl idi. Nizami Gəncəvi də “Xosrov və Şirin” poemasında geosentrik sistemə dayanaraq, Yerin tərənəmiz olduğunu və tərənən göylərin mərkəzində yerləşdiyini vurğulayır.

Polşada doğulan, anası alman olan, atasının milliliyi bilinməyən, dahi riyaziyyatçı, astronom və teoloq olan Nikolay Kopernik 1543-cü ildə göy cisimlərinə dair bir astronomik kitabında kainatın mərkəzində Yerin yox, Günəşin yerləşdiyini, Yerin, planetlərin Günəşin çevrəsində dolandığını isbat etməklə dünya astronomiya tarixində bir inqilab olaraq heliosentrik sistemini irəli sürür.

Latın və alman dillərində yazan Nikolay Kopernik Tanrının varlığına, gücünə və potensialına dair bir çox kəlamların müəllifidir. Onun qələmindən çıxan bir sitatda Tanrının qüdrətli olması vurğulanır, müdrikliyi, ululuğu və gücü göstərilir, qanunlarının heyrat doğurucu olması qeyd olunur və bunların ən uca olan Tanrıya ibadət etmənin xoş və keçərli bir yolu olması açıqlanır [9]:

To know the mighty works of God, to comprehend His wisdom and majesty and power; to appreciate, in degree, the wonderful workings of His laws, surely all this must be a pleasing and acceptable mode of worship to the Most High.

Tanrının qüdrətli işlərini bilmək, müdrikliyini, ululuğunu və gücünü qavramaq, qanunlarının heyrat doğuran işlərini dəyərləndirmək, - bütün bunlar Ən Ucaya ibadət etmənin xoş və keçərli bir yolu olmalıdır.

Qalileo Qaliley və Tanrı anlayışı

17-ci əsr İtaliyan fiziki, mexaniki, astronomu, filosofu, riyaziyyatçısı, dövrünün elminə önəmli təsirlər edən, göy cisimlərini müşahidə etmək üçün ilk dəfə olaraq teleskopu işlədən, bir sıra görkəmli astronomik kəşflər edən Qalileo Qaliley Tanrı varlığı ilə bağlı bir sitatında üç önəmli məsələni önə çəkib – Tanrı varlığını qəbul etməsi, Tanrının insana duyğu, məntiq və intellekt verməsi, bunları işlətmək üçün Tanrının insana yasaq qoymasını qəbul etməməsi.

Yaradıcı insanlar, özəlliklə dahilər üçün Yaradanın ayırdığı “duyğu, məntiq, intellekt” üçlüyü qaçılmazdır. Onlarsız heç bir insan dahiyana düşünə bilməz, dahiyana kəşflər edə bilməz. İnsan gerçək çevrəsində yaşanan proses və informasiyaları duyğularla qəbul edərək onlara reaksiya verir. Duyğuların olmadığı anlarda heç bir idrak prosesi yaşanmır. Demək, duyğu idrakın təməl daşındır. Məntiq-alınan informasiyanı incələyən, doğru ilə yanlış ayıran, doğru düşüncənin aləti (vasitəsi) olan idrak prosesidir. İntellekt-yaradıcı və əqli bacarıqların, biliklərin effektiv yolla qavranılması və istifadəsinin toplusudur.

Göründüyü kimi, Qaliley deyir ki, insanı ucalara qaldırmaq üçün Tanrı duyğu-məntiq-intellekt üçlüyünü verirkən, onlardan yararlanmağı insana yasaq etməz. Kim deyibse yasaq edər, Qalileyin ona inanmaq borcu olmayıb, çünki dəyənlərin elmi faktları olmayıb, amma dahi Qaliley bir çox elmi sahələri əhatələyən yüksək biliyə sahib olub [10]:

I do not feel obliged to believe that the some God who has endowed us with sense, reason, and intellect has intended us to forgo their user.

Buna inanmağa borclu deyiləm ki, bizə duyğu, məntiq və intellekt bəxş edən eyni Tanrı bunları işlətməkdən vaz keçməyi bizdən tələb etsin.

İsaak Nyüton və Tanrı anlayışı

Günəş sistemində ulduz olan Günəş (sistemin mərkəzində olmaqla), planetlər, təbii peyklər, karlik planetlər, asteroidlər, meteroidlər, kometalar və kosmik toz var. Onların hər biri çəki və tutuma, sürət və hərəkət trayektoriyasına sahibdir. Onlar astronomik düzəni (nizamı) poza bilmirlər, var olacaqları müddətcə, o dü-

zən pozulmaz. Çünki vurğulanan düzən onların özlərindən yox, özlərinin fəvqündə olan Gücdən qaynaqlanır.

Dünyaca tanınan ingilis fiziki, riyaziyyatçısı, astronomu, klassik fizika və riyazi analizin yaradıcılarından biri olan İsaak Nyuton fiziki, riyazi, astronomik faktlara dayanaraq vurğulayır ki, Günəş, planetlər və kometalardan yığılan bir gözəl sistem olan Günəş sistemi intellekt sahibi olan (ölçüyə sığmaz ağıl sahibi olan) bir Varlığın proqram və gücü ilə ortaya çıxa bilər. Böyük alim davam edir ki, bu Varlıq hər şeyin ağası (sahibi) olaraq hər şeyi idarə edir, bütün varlıqlar üzərində hegemon olduğuna görə “Böyük Tanrı” ya “Universal Yaradıcı” adlana bilər. O, daha sonra bu Gücə uca Tanrı deyərək, yaradılmışlarda olmayan üç platonik özəliyi Ona aid edir - əzəli, sonsuz, mütləq pak.

Qeyd edək ki, sadalanan özəlliklərin birincisi olan eternal “əzəli” bir anlayış olaraq “başlanğıcı olmayan başlanğıc” deməkdir, ikincisi olan infinite “sonsuz” bir anlayış olaraq “sonu olmayan son” anlamına gəlir, üçüncüsü olan absuluteli perfect “mütləq pak” bir anlayış olaraq “heç bir qüsurlu, eyib, yanlış olmayan” deməkdir.

Yerinə düşər vurğulayaq ki, eternal “əzəli” adlı anlayış Qurani-Kərimdə “Əvvəl” kimi, infinite “sonsuz” adlı anlayış “Axır” kimi, absuluteli perfect “mütləq pak” isə “Sübhən” kimi anılır. Göründüyü kimi, Qurani-Kərimdə olduğu kimi, Nyutonun qələmində də uca Tanrı başlanğıcı olmayan başlanğıc, sonu olmayan son və mütləq pakdır [11]:

This most beautiful system of the sun, planets and comets, could only proceed from the counsel and dominion of an intelligent and powerful Being. This Being governs all things, not as the soul of the world, but as Lord over all; and on account of his dominion he is wont, to be called Lord God or Universal Ruler. The Supreme God is a Being eternal, infinite, and absuluteli perfect.

Günəş, planetlər və kometalardan yığılan bu ən gözəl sistem ancaq intellektli bir Varlığın tövsiyə və hakimiyyəti ilə ortaya çıxa bilərdi. Bu varlıq dünyanın ruhu olaraq deyil, hər şeyin ağası olaraq bütün şeyləri yönədir və hegemonluğuna görə Böyük Tanrı ya Universal Yaradıcı adlanır. Uca Tanrı əzəli, sonsuz və mütləq pakdır.

Albert Eynşteyn və Tanrı anlayışı

Hər dahinin Tanrıya inamı onun özünə xas prizmasından qaynaqlanır. Bu işdə tək bir yanaşma yoxdur, necə ki hər hansı bir prosesdə yoxdur. Nəzəri fizikanın yaradıcılarından biri, fizika üzrə Nobel mükafatçısı, nisbilik nəzəriyyəsinin yaradıcısı, kvant nəzəriyyəsinin yaradıcılarından biri, yəhudi kökənli Albert Eynşteyn yazılarının birində Tanrıya inandığını, amma insanların tale və davranışları ilə maraqlanan bir Tanrıya deyil, bütün var olanların düzənli harmoniyasında özünü göstərən bir Tanrıya inandığını deyir. Bu alimin Yaradana inamı dini inandandan qaynaqlanmır, dəqiq elmlərə dayanan bir inandandan qaynaqlanır [12, s. 69]:

I believe in God who reveals Himself in the orderly harmony of all that exists, not in a God who concerns Himself with the fates and actions of human beings.

Mən insanların tale və davranışları ilə maraqlanan bir Tanrıya deyil, bütün var olanların düzənli harmoniyasında özünü göstərən bir Tanrıya inanıram.

Dünyada və göylərdə olanların hamısı tək olan bir Gücün harmoniyasına (düzəlinə, qayda-qanunlarına, diktəsinə) tabe olaraq var ola bilərlər. Dünya yarandan heç kim və heç nə Yaradandan harmoniyasından çıxa bilməz.

Şəms Təbrizi və Tanrı anlayışı

Tanrını tanıma yollarından biri Tanrı sevgisinə dayanan sufiyana yoldur. Bu yolda heç bir din, peyğəmbər və dini kitab tanınmır, ancaq Yaradan tanınır, Onu sevmək, düz və təmiz yaşamaq, pis işlərdən uzaq durmaq, həyatın diktə etdiyi acı və kədərə duruş gətirmək, çətinlikləri aşarkən səbr göstərmək, dünyapərəst olmaq önə çəkilir.

Mevlana Ruminin könül dünyasında böyük dəyişikliklərə səbəb olan, 13-cü əsr sufi şairi Şəms Təbrizi bir sitatında buyurub ki, ətrafınıza baxsanız, hər şeydə Tanrının üzünü (yaratdıqları ilə sizə baxdığını) görə bilərsiniz. Sonra deyir ki, Tanrı kilsədə, məsciddə və sinaqoqda deyil, hər yanda gizlidir (hər yanda olsa da, kimsə Onu görmür). Sonda yazır ki, Onu gördükdən sonra yaşayan olmadığı kimi, Onu gördükdən sonra ölən də yoxdur, yəni Tanrının sənət əsərlərini görən bir gün dünyadan köçər, öldükdən sonra ruhsal həyatını yaşayar [13]:

If you look around, you can find a face of God in each thing, because He is not hidden, in a mosque, but everywhere. As there is no one who lives after seeing him, there is also no one dying after seeing him. Who finds Him, stays forever with him.

Ətrafınıza baxsanız, hər şeydə Tanrının üzünü görə bilərsiniz, çünki O, kilsədə, məsciddə və sinaqoqda deyil, hər yerdə gizlidir. Onu gördükdən sonra yaşayan olmadığı kimi, Onu gördükdən sonra ölən də yoxdur. Onu tapan sonsuzadək Onunla qalır.

Mövzunun aktuallığı. Tanrı əzəli (başlanğıcı olmayan), əbədi (sonu olmayan) olduğu üçün bu ali varlıqla bağlı insanların, özəlliklə dahilərin fikir və düşüncələri həmişə aktual olub, indi də aktualdır, gələcək zamanlarda da aktual olacaqdır. Bu məsələ ilə bağlı bir çox alimlərin kitabları əsrlər boyu çap olunub, olunur və olacaq.

Məqalənin aktuallığı odur ki, yaradıcı, düzən verici, idarə edici olan Tanrı varlığı dünyaca tanınan dahilərin (dəqiq elmi sahələrdə böyük kəşflər edərək ad-san qazanan yaradıcı insanların) yazdığı kəlamların işığında incələnilir.

Bu elmi işdə ingiliscə və rusca sitatların, azərbaycancaya etdiyimiz doğru-düzgün tərcümələrin yer alması məqalənin orijinallığına, yeni ruhda olmasına, aktuallığının artmasına yol açır.

Elmi yeniliyi. Tanrı kainatı və yer üzünü yaradan ulu bir varlıqdır. Səhsiz varlıqlar Onun təyin etdiyi harmoniya, qanun və normalara uyaraq var ola bilirlər.

Məqalənin elmi yeniliyi odur ki, islam din alimlərinin qələmində deyil, filosof, şair, riyaziyyatçı və fizik olmaqla dünyada tanınan dahilərin qələmində Tanrı varlığı, gücü, hikməti və potensialına elmi işıq salınır.

Praktik əhəmiyyət və tətbiqi. Bu məqalədə qaldırılan problem və məsələlər, alınan nəticə və rəylər fəlsəfə, teologiya, ingiliscə və ruscadan azərbaycancaya filoloji tərcümələrlə bağlı elmi-tədqiqat işlərində, elmi məqalələrin tərtib olunmasında istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat:

1. Wise Quotes: Pythagoras, Independently Published, 2020, 35 p.
2. https://www.mail.umorno.ru/природа_душ_Цицерон
3. Nizami G., Sirlər xəzinəsi, Bakı, "Lider", 2004, 264 s.
4. Nizami G., Xosrov və Şirin, Bakı, "Yazıçı", 1982, 401 s.
5. Nizami G., Yeddi gözəl, Bakı, "Yazıçı", 1983, 355 s.
6. Nizami G., Leyli və Məcnun, Bakı, "Yazıçı", 1982, 355 s.

7. Nizami G., İskəndərnamə (Şərəfnamə), Bakı, “Lider”, 2004, 432 s.
8. Nizami G., İskəndərnamə (İqbalnamə), Bakı, “Lider”, 2004, 256 s.
9. <https://www.quote fancy.com/> To know the mighty works / Copernicus
10. <https://www.goodreads.com/> Quote by Qalileo Qalilei / I do not feel
11. <https://www.springer.com/> This most beautiful system / Newton
12. 100 Inspirational Quotes by Albert Einstein
13. <https://www.azquotes.com/> Shams Tabrizi Quotes / If you look

**Sevda Novruzaliyeva
İrada Aliyeva**

Summary

THE EXISTENCE OF GOD IS IN THE PEN OF GENIUSES

The subject of God is an endless subject. Every discovery made by man at the expense of geniuses is a great contribution to the study, research, recognition and introduction of God. Such scientific and progressive contributions are inevitable, every new discovery made in the future will both advance humanity and introduce people to God's power and knowledge.

We must note that the work of geniuses working in precise scientific fields is considered dominant (leading) in the work of knowing and introducing God from a scientific point of view. Geniuses working in imprecise scientific fields also accept God, but their opinions and ideas are based on personal approach and not based on scientific facts.

In this scientific work, the ideas and thoughts of world-famous people such as Pythagoras, Cicero, Nizami (as an astronomer of their time), Copernicus, Galileo, Newton, Einstein are presented in the light of Russian and English quotes, their work is appreciated because each of them word is a separate window to know God in scientific ways.

**Новрузалиева Севда
Алиева Ирада**

Резюме

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ СУЩЕСТВОВАНИЕ БОГА В ПЕРУ ГЕНИЕВ

Тема Бога – это бесконечная тема. Каждое открытие, сделанное человеком за счет гениев, является огромным вкладом в изучение, исследование, признание и представление Бога. Такой научный и прогрессивный вклад неизбежен, каждое новое открытие, сделанное в будущем, будет не только продвигать человечество, но и знакомить людей с силой и знанием Бога.

Надо отметить, что работа гениев, работающих в точных научных областях, считается доминирующей (ведущей) в работе по познанию и представлению Бога с научной точки зрения. Гении, работающие в неточных научных областях, также признают Бога, но их мнения и идеи основаны на личном подходе, а не на научных фактах.

В этом научном труде идеи и мысли таких всемирно известных людей, как Пифагор, Цицерон, Низами (как астроном своего времени), Коперник, Галилей, Ньютон, Эйнштейн представлены в свете русских и английских цитат, их работа ценится, потому что каждое из их слов – это отдельное окно для познания Бога научными способами.

Rəyçi: akad. M.İmanov